

УДК 330.012:331.5

JEL Classification: J21, L26, R1

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.10\(43\).156-169](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.10(43).156-169)

Т.Ф. Рябоволик, канд. екон. наук, доц.

А.О. Доренська, асистент

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Розвиток малих та середніх підприємств на регіональному рівні як ключовий чинник підвищення зайнятості населення регіону

Малий та середній бізнес в Україні до повномасштабного вторгнення був найбільш розповсюдженим. Левова частка працевлаштованих економічно активних громадян, а це близько 75% усіх зайнятих припадає саме на мале та середнє підприємництво, і лише 25% українців працюють на великих підприємствах. Серед пріоритетних сфер діяльності малого та середнього бізнесу є оптова та роздрібна торгівля та ремонт автотранспорту. Значна кількість малих та середніх підприємств здійснюють свою діяльність в промисловості, логістиці, сільському господарстві та будівництві. Тож підприємства малого бізнесу є однією із рушійних сил економічного розвитку, ефективним засобом структурної перебудови, подолання диспропорцій на окремих сегментах ринку, активізації інноваційної діяльності, розвитку конкуренції, утворення нових робочих місць і зниження безробіття.

Проблема створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва постійно вимагає зміни методів і форм управління цим процесом, удосконалення й узгодження функцій управління ним на всіх рівнях. В сучасних умовах регіоналізації економічних процесів, подальший розвиток малого підприємництва потребує глибокого дослідження його системо утворюючих факторів, територіальних особливостей, формування і здійснення відповідної ефективної та гнучкої регіональної політики.

Покращення розвитку малого та середнього бізнесу є ключовим завданням для кожного регіону, оскільки цей сектор грає важливу роль у забезпеченні економічного зростання та створенні робочих місць. В статті нами запропоновано такі глобальні напрямки щодо покращення розвитку МСП в Кіровоградській області: забезпечення легкого доступу до фінансування; спрощення бюрократичних процесів; підтримка інновацій; надання підтримки у сфері освіти та розвитку навичок; забезпечення доступу до нових ринків; підтримка стартапів та інноваційних підприємств; пропагування підприємництва та підтримка у сфері маркетингу; забезпечення стабільності та прозорості у сфері правового регулювання. Ці пропозиції можуть сприяти покращенню розвитку малого та середнього бізнесу, зроблять його більш конкурентоспроможними та сприятимуть загальному економічному зростанню регіону.

підприємництво, мале та середнє підприємництво, малий та середній бізнес, зайнятість населення, підприємницька діяльність

Постановка проблеми. Малий та середній бізнес (МСБ) в Україні до повномасштабного вторгнення був найбільш розповсюдженим. Левова частка працевлаштованих економічно активних громадян, а це близько 75% усіх зайнятих припадає саме на мале та середнє підприємництво (МСП), і лише 25% українців працюють на великих підприємствах. Серед пріоритетних сфер діяльності МСБ є оптова та роздрібна торгівля та ремонт автотранспорту. Значна кількість малих та середніх підприємств здійснюють свою діяльність в промисловості, логістиці, сільському господарстві та будівництві. Тож підприємства малого бізнесу є однією із рушійних сил економічного розвитку, ефективним засобом структурної перебудови, подолання диспропорцій на окремих сегментах ринку, активізації інноваційної діяльності, розвитку конкуренції, утворення нових робочих місць і зниження безробіття. Проблема створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва постійно вимагає зміни методів і форм управління цим процесом, удосконалення й узгодження функцій управління ним на всіх рівнях.

В сучасних умовах регіоналізації економічних процесів, подальший розвиток малого підприємництва потребує глибокого дослідження його системо утворюючих факторів, територіальних особливостей, формування і здійснення відповідної ефективною та гнучкої регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Розвитку малого та середнього підприємництва присвячені праці багатьох вчених економістів. Праці Ситник Н. та Козак С. висвітлюють проблемні питання та зрушення у динаміці функціонування МСП, які миттєво позначаються на результатах сталого розвитку, структурних змінах в економіці, безпеці держави [12, с. 84] і, зрештою, на загальній соціально-економічній ситуації в країні загалом.

Також суттєвий внесок в аналіз і оцінювання функціонування МСП, а також визначення пріоритетних напрямів державної підтримки, законодавчого регулювання діяльності МСП внесли своїми працями такі науковці як Варналій З. [1], Горюнов Д. [3], Колдомасов І. [5], Ливч Д. [6], Мірошник Р. [7], Наумова Л. [8], Ольвінська Ю.О. [9], Сидорук І. [11], та [ін.](#)

Однак з урахуванням реформ, які тривають в країні останнім часом та розвитком малого та середнього бізнесу який повинен бути адаптованим до вимог Європи дана тема є актуальною, та мало вивченою.

Постановка завдання: Метою роботи є аналіз діяльності МСП на регіональному рівні як чинника підвищення зайнятості економічно активного населення Кіровоградської області та надання пропозицій щодо покращення мікроклімату розвитку МСБ в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Показники діяльності малих та середніх підприємств на рівні регіонів є ключовими для оцінки економічної ситуації та надійності бізнес-середовища. Розвиток малих та середніх підприємств в областях України має важливе значення для регіонального економічного зростання та соціально-економічної стабільності в цілому. Це дає змогу на рівні кожного регіону покращити основні компоненти розвитку економічного зростання та соціально-економічної стабільності (рис. 1)

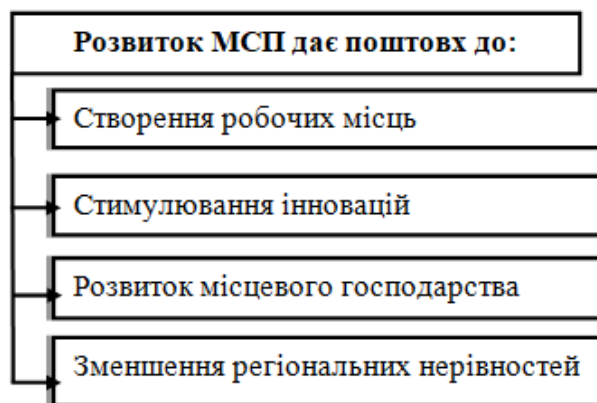

Рисунок 1 - Ключові компоненти регіонів з економічного зростання та соціально-економічної стабільності

Джерело: складено автором

Малим та середнім підприємствам часто належить роль головного джерела нових робочих місць в місцевих громадах. Особливо це важливо в сільських районах та менш розвинутих областях, де МСП можуть створювати робочі місця та зменшувати міграційний відтік молоді.

Також, МСП часто є центрами інновацій та технологічного розвитку в місцевих

громадах. Шляхом створення сприятливих умов для МСП, області можуть заохочувати інноваційну діяльність та стимулювати економічний розвиток. Адже малі підприємства більш маневрені в змінах на налагоджені нових інноваційних підходах в діяльності на виробництві.

МСП часто сприяють розвитку місцевого бізнесу та формуванню місцевих постачальницьких ланцюгів, що сприяє економічному зростанню та диверсифікації місцевого господарства. Розвиток МСП в менш розвинутих областях може допомогти зменшити регіональні нерівності у країні, стимулюючи розвиток територій, які раніше мали обмежені можливості. Для досягнення успішного розвитку МСП в областях необхідно створити сприятливе середовище, включаючи доступ до фінансування, підтримки у вигляді консультацій та навчання, а також спрощення адміністративних процедур. Додатково, співпраця між владними органами, бізнес-спільнотою та навчальними установами може забезпечити успішний розвиток МСП в областях та сприяти стабільному економічному та соціальному розвитку регіонів.

Для проведення аналізу діяльності малого та середнього підприємництва на рівні регіонів використовують наступні показники: кількість МСП; валовий регіональний продукт (ВРП) МСП (показник дає уявлення про внесок МСП у валовий продукт регіону); рівень безробіття (активна підприємницької діяльності МСП шляхом створення нових робочих місць); інноваційна активність.

Ці показники, а також багато інших, можуть бути використані для оцінки МСП на рівні регіонів. Аналіз цих даних може допомогти у виявленні сильних та слабких сторін діяльності МСП у конкретному регіоні, а також сприяти прийняттю відповідних стратегій щодо підтримки та стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

Розглянемо більш детально показники діяльності малого та середнього підприємництва в Кіровоградській області. Для цього проведемо дослідження кількості діючих суб'єктів господарювання в Кіровоградській області з розподілом за кількістю зайнятих працівників у 2018-2021 роках. Статистика 2022 року представлена органами статистики тільки на рівні країни, тому додатково зможемо дослідити 2022 рік тільки в окремих аспектах, які стосуються малого та середнього бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1 – Кількість діючих суб'єктів господарювання в Кіровоградській області з розподілом за кількістю зайнятих працівників

Показник	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5
в тому числі: Мікропідприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб, одиниць)	6742	7326	7165	6953
Малі підприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб, одиниць)	7720	8329	8146	7955
Середні підприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 50 до 249 осіб, одиниць)	345	419	401	387
Великі підприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників 250 осіб і більше, одиниць)	3	7	6	5
Всі підприємства	8068	8755	8553	8347
МСП	8065	8748	8547	8342

Джерело: складено за матеріалами [2;10]

Згідно дослідження стану та потреб малого та середнього бізнесу в Україні за оцінкою територіальних громад та обласних військових адміністрацій можемо розглянути всі регіони України та зокрема Кіровоградську область станом на 2022 рік (рис. 2).

З даного дослідження ми бачимо що в Кіровоградській області підприємств які повністю або майже зупинили свою роботу немає, проте є ті, які працюють частково, на 46-60% своєї потужності, та ті обсяги робіт яких змінилися і вони працюють на 70-90%. Є і ті підприємства у яких діяльність не змінилась.

Нажаль підприємств які наростили обсяги своєї діяльності в області немає, таку діяльність в 2022 році ми спостерігаємо в таких областях, як Тернопільська 50%, та Запорізька 7,1% [4]. Більш детально дослідження даних показників представлено на рис. 3.

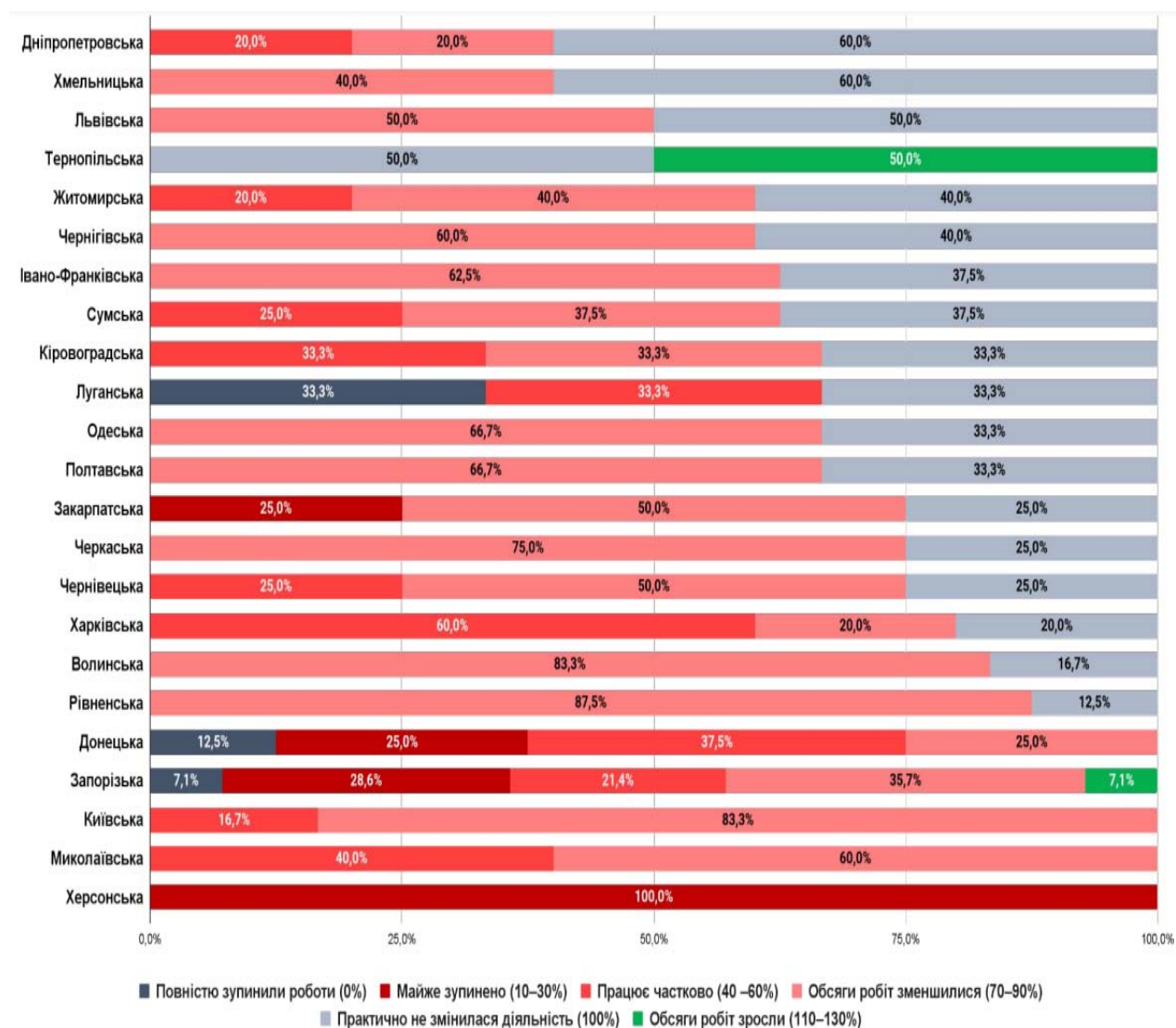

Рисунок 2 – Оцінка стану МСБ за регіонами України порівняно з періодом до 24.02.2022
Джерело: [4]

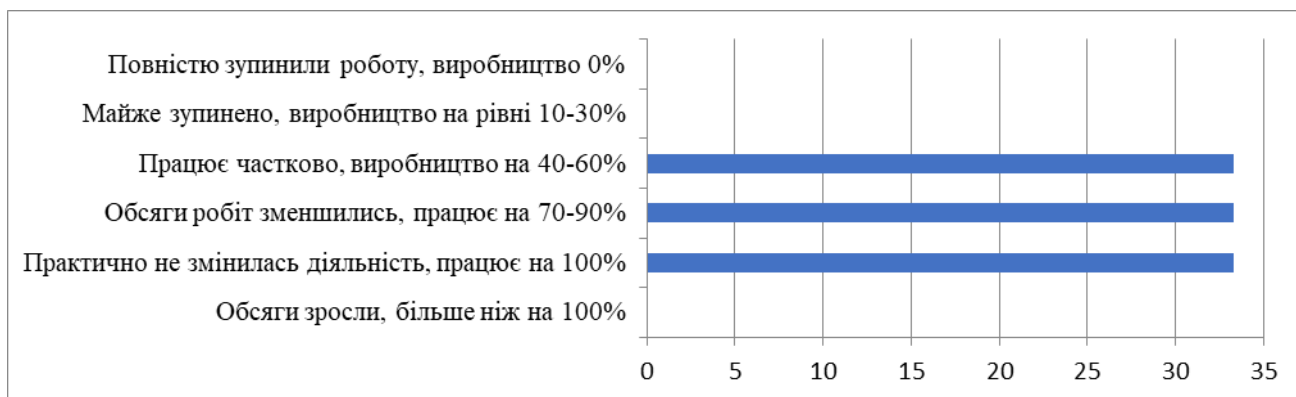

Рисунок 3 – Частка МСП Кіровоградської області в яких були зміни в діяльності в 2022 році в порівнянні з попереднім періодом

Джерело: складено за матеріалами [4]

Проведемо більш детальні дослідження стану МСП Кіровоградської області зокрема ми бачимо що малі та в тому числі мікропідприємства в цілому за період з 2018 по 2021 роки кількісно збільшились. Загальне збільшення на 235 підприємств, з них мікропідприємств на 211 одиниць (рис. 4).

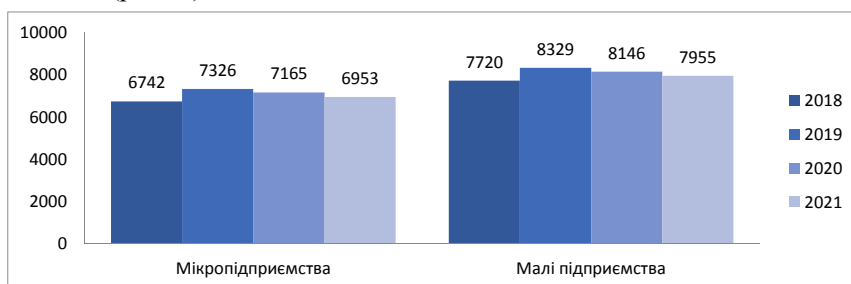

Рисунок 4 – Динаміка малих та мікропідприємств в Кіровоградській області

Джерело: складено за матеріалами [2;10]

Збільшення малих підприємств може мати економічні, соціальні та технологічні причини і серед ключових чинників варто виділити наступні: зміна споживчих потреб; технологічний прогрес; підтримка уряду; глобалізація; зміна умов праці; сприятлива бізнес-екосистема.

Зміни в уподобаннях споживачів та попиті на нові продукти або послуги можуть сприяти створенню нових підприємств або розвитку існуючих. Яскравим прикладом стало зростання попиту на екологічно чисті товари та послуги, що спонукало підприємців до створення нових підприємств у цьому секторі.

Запровадження нових технологій підштовхує до зростання, надаючи можливість до зменшення витрат на виробництво, полегшення доступу до ринків та розширення галузей, в яких можна здійснювати бізнес. Е-комерція надала підприємствам можливість здійснювати торгівлю на міжнародному рівні.

Урядові програми та ініціативи можуть сприяти зростанню малих підприємств шляхом надання фінансової підтримки, послуг бізнес-консалтингу та сприяння доступу до ринків. Такі заходи можуть стимулювати підприємництво та сприяти створенню нових робочих місць.

Зростання світової торгівлі та збільшення доступу до міжнародних ринків може стимулювати зростання малих підприємств, які бажають використовувати нові

можливості для розвитку свого бізнесу за кордоном.

Зміни в умовах праці, зміни у законодавстві про працю, можуть стимулювати підприємців до створення нових підприємств або розвитку існуючих, щоб адаптуватися до нових регулювань.

Сприятливе підприємницьке середовище (інкубатори підприємництва, бізнес-акселератори, фінансова та менторська підтримка) створюють умови зростання малих підприємств.

Загалом, найчастіше збільшення малих підприємств є результатом комбінації всіх чинників, котрі і стимулюють підприємництво та сприяють розвитку бізнесу.

Зазвичай фактори впливу на середній бізнес, такі ж як і фактори впливу на малий. Збільшенню кількості середніх підприємств в регіоні сприяють економічні умови та здорова економіка регіону, урядова та фінансова підтримка, доступність кредитування та інвестицій, інноваційні технології та їх впровадження, якісна та розвинена інфраструктура регіону, наявність високоякісної освіти та наукових досліджень, попит та скупчення великої кількості споживачів, здорова конкуренція.

Не слід забувати, що розвиток малого та середнього бізнесу має ряд переваг.

Першочергово, МСП мають більшу гнучкість та можуть швидше реагувати на зміни на ринку, більш активні в інноваціях і впровадженні нових технологій.

Малі та середні підприємства часто більш інтегровані в місцеву спільноту та можуть сприяти регіональному розвитку шляхом створення робочих місць, підтримки місцевих постачальників та розвитку інфраструктури.

З великою кількістю малих та середніх підприємств може збільшитися різноманіття бізнес-ідей та продуктів на ринку, що сприяє підвищенню конкуренції.

Малі та середні підприємства можуть бути менше залежними від зовнішніх інвесторів чи корпоративних гігантів, що сприяє збереженню більшої ступені незалежності та автономії.

Однак, малі та середні підприємства часто мають обмежені фінансові та людські ресурси, що може ускладнювати їх розвиток та конкурентоспроможність. В той час як великі підприємства можуть мати переваги від економії масштабу.

Якщо ж говорити про статистику та кількісні показники, то за досліджуваний період часу кількість середніх підприємств в регіоні також зросла (рис. 5), а основу підприємницької діяльності Кіровоградської області складають саме підприємства малого та середнього бізнесу, що добре видно з рис. 6.

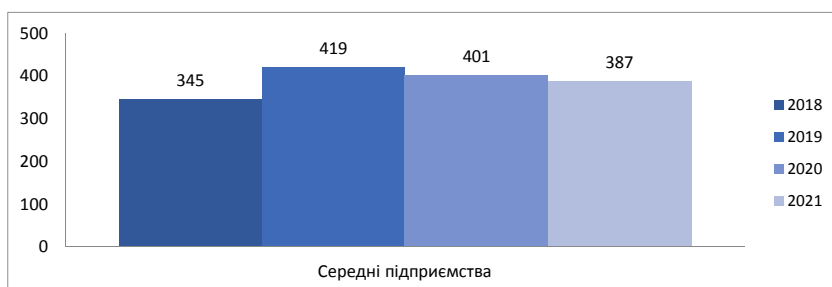

Рисунок 5 – Динаміка середніх підприємств в Кіровоградській області

Джерело: складено за матеріалами [2;10]

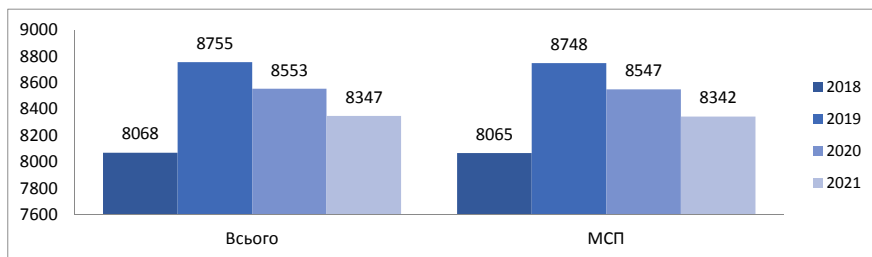

Рисунок 6 – Динаміка підприємницької діяльності в Кіровоградській області
Джерело: складено за матеріалами [2;10]

Не менш важливими є і кількість фізичних осіб підприємців, які діють в регіоні. Варто розглянути Кіровоградську область в порівнянні з іншими регіонами України (рис. 7).

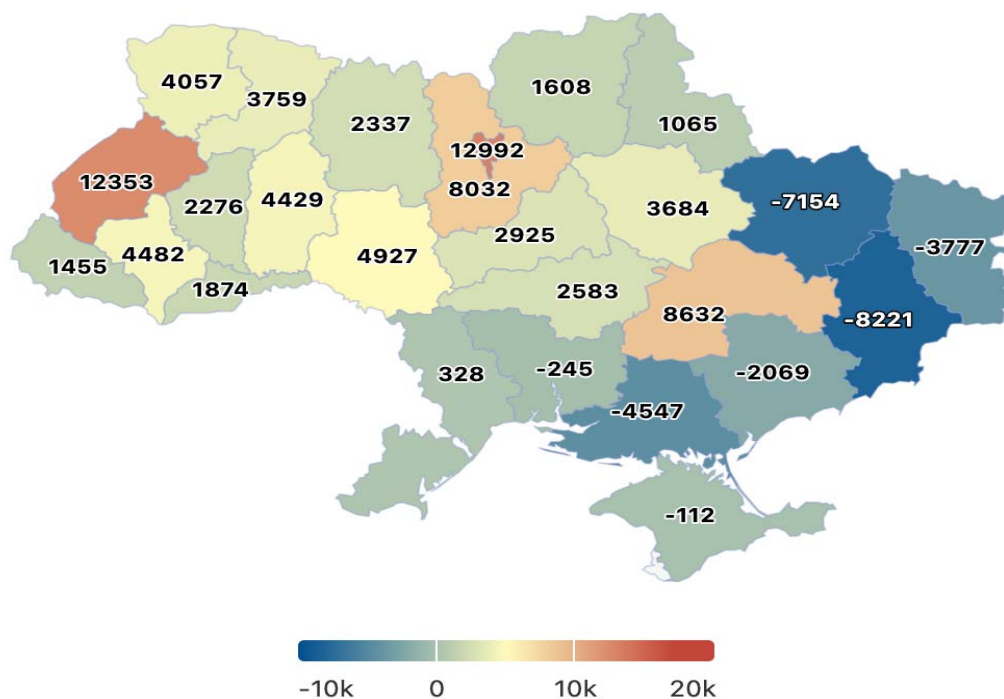

Рисунок 7 – Кількість ФОП-ів в середньому за 2022-2023 роки за регіонами
Джерело: складено за матеріалами [2;10]

Зокрема за період з 2021 по 2023 роки їх кількість зменшилась (рис. 8). Цікавою є і статистика гендерної приналежності серед керівників таких підприємств (рис. 9).

Фізичні особи-підприємці (ФОП) часто володіють і управляють малим та середнім бізнесом. Це може включати в себе діяльність у сферах торгівлі, послуг та виробництва. Люди, які вирішили стати ФОП-ами, зазвичай знаходяться в центрі управління своїм бізнесом - від прийняття стратегічних рішень до щоденного ведення справ.

ФОП-и мають переваги, такі як оперативне управління, гнучкість у виборі ділових стратегій та контроль над своєю діяльністю. Вони часто володіють більшою автономією та можуть швидко реагувати на зміни на ринку.

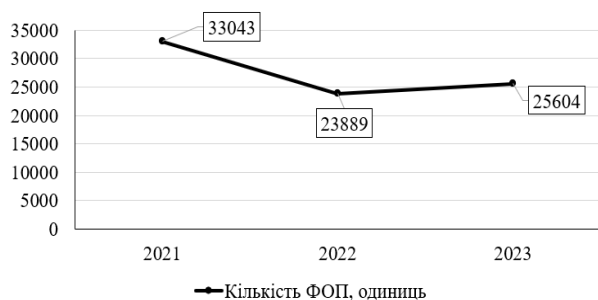

Рисунок 8 – Динаміка кількості ФОП в Кіровоградській області за 2021-2023 роки

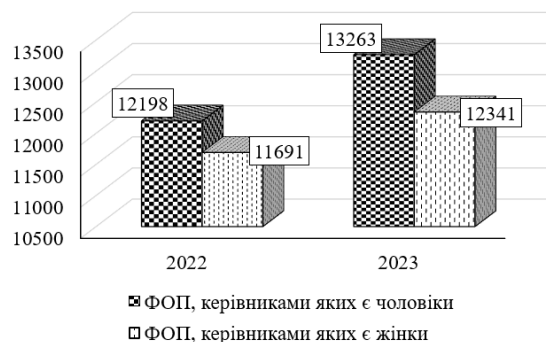

Рисунок 9 – Кількість ФОП, керівники яких є чоловіки та жінки в Кіровоградській області за 2022-2023 роки

Джерело: складено за матеріалами [2;10]

Однак, ФОП-и несуть і повну особисту відповідальність за результати свого бізнесу. Їхнє майно та фінанси можуть бути під загрозою в разі проблем з бізнесом, і вони можуть мати обмежені можливості щодо привласнення капіталу для зростання свого підприємства. Для підвищення рівня захисту та збільшення можливостей залучення капіталу ФОП-и можуть обирати між різними формами бізнесу, такі як фірма з обмеженою відповідальністю (LLC), акціонерне товариство (Corporation) або партнерство (Partnership). Незалежно від форми зайнятості, саме малі та середні підприємства, керовані ФОП-ами, лишаються ключовими джерелами зайнятості, сприяють розвитку місцевих економік та створюють інновації.

Досліджуючи зайнятість населення в малому та середньому підприємстві Кіровоградської області необхідно проаналізувати кількість діючих таких суб'єктів господарювання та чисельності на них зайнятих. Оскільки під час військового стану частина інформації є не оприлюдненою, аналіз проводитиметься за 2017 та 2021 роки (табл. 2).

Таблиця 2 – Кількість зайнятих працівників на підприємствах різної величини в Кіровоградській області, тис. осіб

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022-2018
1	2	3	4	5	6	7
Малі підприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб, одиниць)	38,5	37,8	39,3	38,3	40,0	1,5
в тому числі:						
Мікропідприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб, одиниць)	17,4	17,3	18,3	17,6	18,3	0,9
Середні підприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників від 50 до 249 осіб, одиниць)	51,6	53,2	63,0	65,0	64,5	12,9
Великі підприємства (суб'єкти підприємництва з кількістю зайнятих працівників 250 осіб і більше, одиниць)	4,4	5,1	8,3	7,8	6,7	2,3
Всі підприємства	94,6	96,1	110,6	111,6	111,3	16,7
МСП	90,1	91,0	102,3	103,3	104,5	14,4

Джерело: складено за матеріалами [2;10]

Отже з таблиці ми бачимо, що більшість зайнятих громадян припадає на середні та малі підприємства області. Тобто МСП є основою формування середовища працевлаштування регіону. Розглянемо більш детально дані по кожному виду підприємств. Зокрема на малих підприємствах кількість зайнятих зросла на півтори тисячі осіб, більша частина яких працюють на мікро підприємствах де працівників може бути до 9 осіб. Тобто це більшість одноосібних підприємств, де як правило може бути працевлаштовано ще одну чи дві особи як з числа громадян області так і внутрішньо переміщених осіб (рис. 10, 11).

Розглядаючи динаміку кількості зайнятих працівників у підприємницькій діяльності області в порівнянні з загальною кількістю підприємств видно, що більше 90% зайнятих припадає саме на МСП (рис. 12).

Збільшення кількості зайнятого населення на середніх, малих та мікропідприємствах Кіровоградської області спричинене позитивною політикою підтримки малого бізнесу, навчанням та розвитком підприємницьких навичок населення регіону, сприянням доступу до фінансування, розвитком інфраструктури, ефективним використанням ресурсів. Також, збільшення кількості працівників на середніх підприємствах свідчить і про динаміку економічного зростання та високу конкурентоспроможність таких підприємств. Якщо у цій галузі спостерігається збільшення кількості працівників, це може свідчити про здатність середніх підприємств ефективно конкурувати на ринку та виконувати підвищені вимоги споживачів. Отже, збільшення кількості працівників на середніх підприємствах може бути позитивним сигналом для розвитку регіональної економіки та бізнес-середовища.

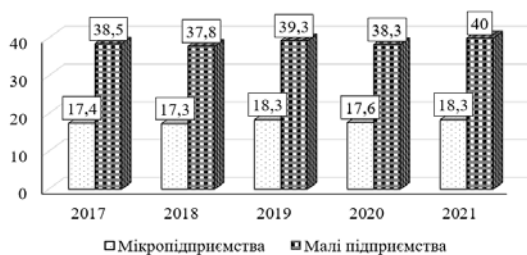

Рисунок 10 – Динаміка кількості зайнятих працівників в Кіровоградській області на малих та мікропідприємствах, тис. осіб

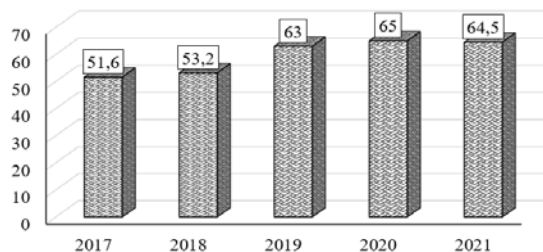

Рисунок 11 – Динаміка кількості зайнятих працівників в Кіровоградській області на середніх підприємствах, тис. осіб

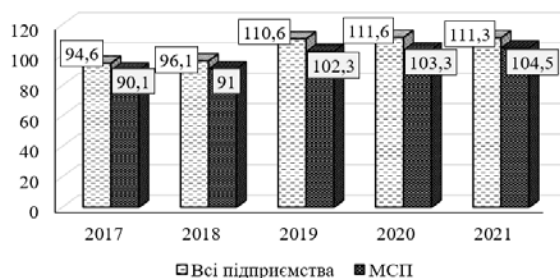

Рисунок 12 – Динаміка кількості зайнятих працівників у Кіровоградській області в підприємницькій діяльності, тис. осіб

Джерело: складено за матеріалами [2;10]

Тож, як бачимо, розвиток підприємницької діяльності має прямий вплив на зайнятість населення регіону, створення нових робочих місць, підвищення рівня життя

регіону та розвитку суспільства. Крім того, розвиток підприємництва сприяє диверсифікації економіки та зменшенню залежності від окремих секторів. Це може зробити економіку більш стійкою до зовнішніх шоків та коливань на світових ринках.

Враховуючи вплив малого та середнього бізнесу на економічний розвиток регіону, його стійкість та конкурентоздатність, прогнозування розвитку малого та середнього підприємництва в регіоні має бути важливим завданням для обласних та місцевих органів управління та інших зацікавлених сторін.

Для розробки прогнозу можна використовувати різні підходи, такі як аналіз тенденцій розвитку сектору малого бізнесу, дослідження ринкових умов, лінійний прогноз, соціально-економічні прогнози та інші методи. Лінійний прогноз розвитку малого та середнього підприємництва в регіоні вимагає комплексного підходу, що включає в себе аналіз економічних, соціальних, технологічних та інших факторів, для того, щоб забезпечити більш точний та обґрунтований прогноз та підготувати плани дій з урахуванням можливих ризиків та можливостей.

Етапи для створення лінійного прогнозу включають в себе збір та аналіз даних щодо обсягу господарської діяльності малих та середніх підприємств, дослідження тенденцій їхнього розвитку в минулому, а також врахування факторів, які можуть вплинути на їхню діяльність у майбутньому. Ключовим етапом є побудова моделі залежності обсягу господарської діяльності малих та середніх підприємств від часу на основі аналізу минулих даних. Після цього можна використати цю модель для прогнозування майбутніх значень. Прогноз розвитку малого та середнього підприємництва також може включати аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на цей сектор економіки. Інвестиційний клімат, доступність фінансування, рівень конкуренції, стан ринків збуту та інші фактори можуть мати вирішальне значення для прогнозування майбутнього розвитку малих та середніх підприємств.

Крім того, важливо враховувати технологічні та інноваційні тенденції, які можуть мати значний вплив на малі та середні підприємства. Нові технології, цифрові трансформації, зміни у споживацьких уподобаннях тощо можуть створювати як нові можливості, так і загрози для цього сектору економіки. У контексті лінійного прогнозу необхідно також враховувати соціально-економічні аспекти, такі як зміни в трудовому ринку, соціальні прагнення підприємців та співробітників, вплив екологічних факторів тощо, які можуть мати велике значення для розвитку малих та середніх підприємств.

За допомогою програми Excel та відповідних даних про діяльність в області малого та середнього підприємництва за період з 2018 по 2021 роки, використовуючи ці дані та фактори які впливли на діяльність МСП побудуємо прогноз до 2027 року (рис. 13).

Як бачимо з прогнозу даний сектор підприємницької діяльності розвивається досить інтенсивно та згідно прогнозу буде зростати до 2027 року. В середньому кількість малих та середніх підприємств в Кіровоградській області збільшиться на 650,2 одиниці.

В той же час згідно прогнозу значно збільшиться і кількість зайнятих, а отже зі створенням нових підприємств з'являться і нові додаткові робочі місця, в свою чергу це послабить соціальну напруженість в суспільстві області, формуватиметься середній клас населення і добробут громадян покращиться.

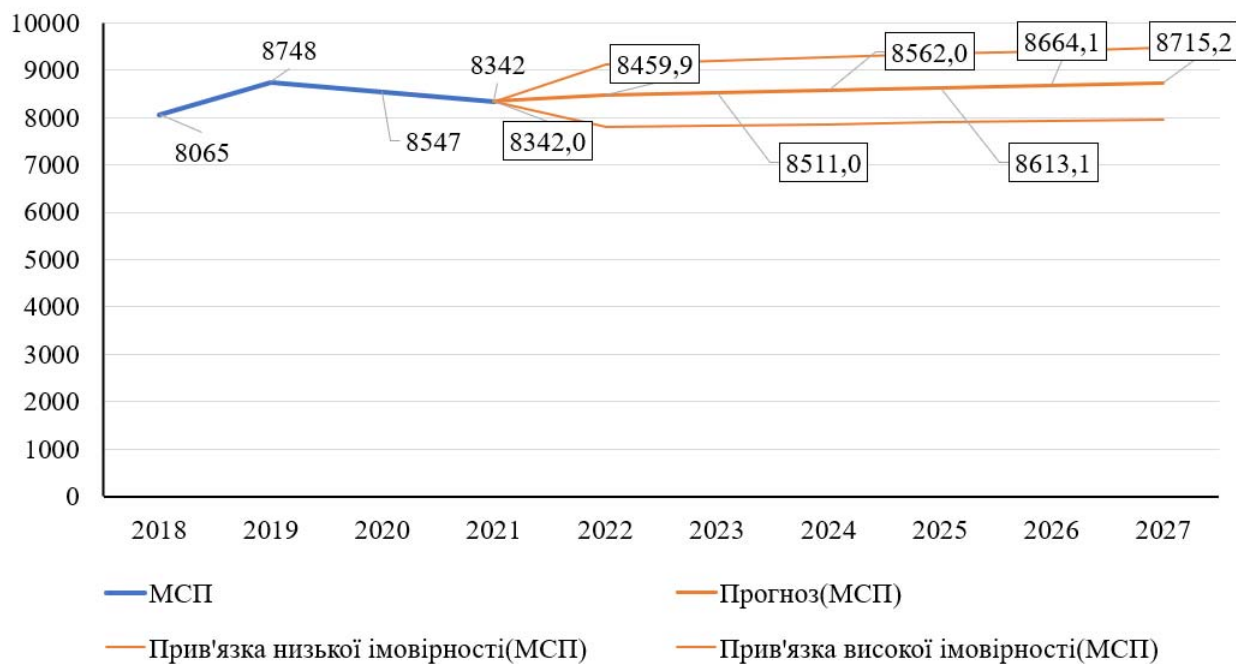

Рисунок 13 – Прогноз розвитку МСП в Кіровоградській області до 2027 року

Джерело: складено автором

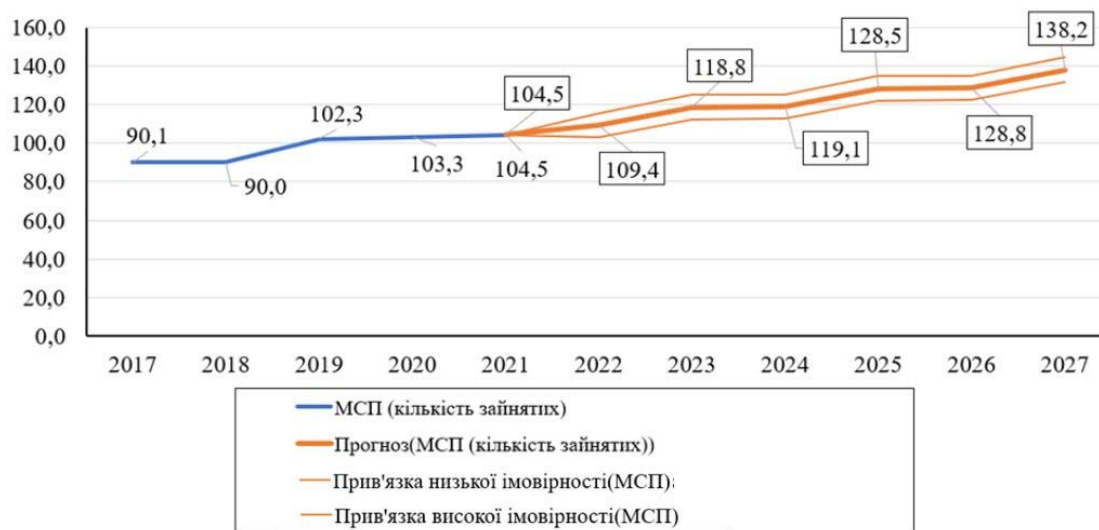

Рисунок 14 – Прогноз кількості зайнятих в МСП в Кіровоградській області до 2027 року

Джерело: складено автором

Висновки та перспективи подальших досліджень. Покращення розвитку малого та середнього бізнесу є ключовим завданням для кожного регіону, оскільки цей сектор грає важливу роль у забезпеченні економічного зростання та створенні робочих місць.

Пропонуємо наступні глобальні напрямки щодо покращення розвитку МСП в Кіровоградській області:

- забезпечення легкого доступу до фінансування;
- спрощення бюрократичних процесів;

- підтримка інновацій;
- надання підтримки у сфері освіти та розвитку навичок;
- забезпечення доступу до нових ринків;
- підтримка стартапів та інноваційних підприємств;
- пропагування підприємництва та підтримка у сфері маркетингу;
- забезпечення стабільності та прозорості у сфері правового регулювання.

Існування регіональних цільових програм та ініціатив, спрямованих на спрощення доступу до кредитів для малих та середніх підприємств розглядаємо як один з першочергових напрямів. Це може включати гарантії держави для банківських кредитів, фінансову підтримку для стартапів та молодих підприємств, а також заохочення розвитку альтернативних джерел фінансування, таких як венчурний капітал чи краудфандинг. Тобто ті програми які вже існують і пропонуються як підтримка МСП їх потрібно популяризувати, про них варто більш детально інформувати, адже бізнес (особливо МСП) буде чутливий в фінансових питаннях, і часто просто відмовляється від вигідних програм та грантів через недовіру, незнання або нерозуміння як це працює.

Варто розглянути старт місцевих програм сприяння розвитку технологій та інновацій, що допоможе малим та середнім підприємствам вдосконалити свої продукти та послуги, знизити витрати виробництва та підвищити конкурентоспроможність на ринку. Місцева влада повинна сприяти розвитку програм навчання та підвищенню кваліфікації фахівців у сфері бізнесу, маркетингу, фінансів та управління. Осередком такого освітньо-професійного процесу навчання може стати Торгово-промислова палата в співпраці з економічною науковою школою міста й регіону.

Також необхідно надавати підтримку в розширенні міжрегіональної та міжнародної торгівлі для малих та середніх підприємств, зокрема шляхом відкриття нових ринків, укладання торговельних угод та надання консультацій з міжнародного бізнесу. Місцева влада може стати ініціатором різних спільних заходів щодо проведення виставок досягнень підприємців та науковців. Яскравим прикладом міжнародна агропромислова вставка «АГРОЕКСПО», яка вважається однією з найбільших в Україні і не останньою в Центральній Європі. Саме на аналогічних заходах МСП можуть запропонувати та продемонструвати свою продукцію, провести опитування та маркетингові дослідження. Необхідно розширювати перелік таких виставкових подій в нашому регіоні, та частоту їх проведення. Зважаючи на військовий стан, вартий уваги розгляд розробки постійно діючої торгово-виставкової електронної платформи регіональних МСП.

Важливим є започаткування бізнес інкубаторів та дієвих платформ демонстрації стартапів із залученням іноземних та вітчизняних інвесторів для партнерської реалізації різних розробок та ініціатив на базі вищих навчальних закладів регіону, як і створення регіональних спецфондів та програм для підтримки цих стартапів та інноваційних підприємств, програм для просування підприємництва та підтримки маркетингових заходів.

Реалізація вищеперахованих напрямів можлива при гарантуванні владою стабільності правового середовища для бізнесу та зниження корупції. Запропоновані ж вектори руху сприятимуть покращенню розвитку малого та середнього бізнесу та загальному економічному зростанню регіону.

Отже, в перспективі, незважаючи на складний і тривалий характер процесу формування державної політики щодо розвитку МСП та створення системи їхньої державно-громадської підтримки, вже на сьогодні важливо вдосконалити організаційно-правові та економічні засади цієї політики. Прийняття заходів для

сприяння розвитку МСП сприятиме вирішенню соціально-політичних завдань, формуванню широкого класу дрібних підприємців (середнього класу), який виступає основою соціально-економічних реформ, гарантом політичної стабільності та демократичного розвитку суспільства. Такі заходи також сприятимуть зменшенню тенденції до соціальної диференціації серед населення.

Список літератури:

1. Варналій З. Мале підприємництво: Основи теорії і практики. / З. Варналій. 4-те вид., К : Знання, КОО, 2008. 302 с.
2. Головне управління статистики в Кіровоградській області. URL: https://www.kr.ukrstat.gov.ua/?r=stat/2020/10/finans/stat_inf_rik_finansy6 (дата звернення 10.12.2023).
3. Горюнов Д., Кравченко О. Огляд малого і середнього підприємництва в Україні. Офіс розвитку малого і середнього підприємництва. 2020. URL: https://drive.google.com/file/d/1I2ckLnFpxcbePvy_ymQIJMi5Wci5RKxP/view (дата звернення 10.12.2023).
4. Дослідження стану та потреб МСБ в Україні за оцінкою ТГ, ОВА. URL: https://cid.center/wp-content/uploads/2023/05Дослідження-стану-та-потреб-МСБ-в-Україні-за-оцінкою-ТГ-ОВА_квітень-2023.pdf (дата звернення 10.12.2023).
5. Колдомасов, І. (2022). Мінекономіки визначило, які галузі є пріоритетними для допомоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/2/685111/> (дата звернення 10.12.2023).
6. Ливч Д. (2022). Нове обличчя українського підприємництва. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/29/690937/> (дата звернення 10.12.2023).
7. Мірошник Р.О., Прокоп'єва У.О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Т. 4. № 1. С. 63–71. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21613/maket200296-65-73_0.pdf (дата звернення 10.12.2023).
8. Наумова Л.Ю. (2020). Фінансова стратегія та її роль у забезпеченні стійкого розвитку підприємства. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2020/11.pdf (дата звернення 10.12.2023).
9. Ольвінська Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814> (дата звернення 10.12.2023).
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.12.2023).
11. Сидорук І.С. Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. Підприємство та інновації. 2021. № 18. С. 67–72. URL: <http://www.ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/441/428> (дата звернення 10.12.2023).
12. Ситник Н.С., Козак С.І. Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. Причорноморські економічні студії. 2018. Випуск 26–1. С. 83–87. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/26_1_2018/18.pdf (дата звернення 10.12.2023).

References

1. Varnalii, Z. (2008). *Small entrepreneurship: Basics of theory and practice*. (4th ed.). K: Znannia, KOO.
2. Holovne upravlinnia statystyky v Kirovohradskii oblasti [Main Department of Statistics in Kirovohrad Region]. (n.d.). kr.ukrstat.gov.ua Retrieved from www.kr.ukrstat.gov.ua/?r=stat/2020/10/finans/stat_inf_rik_finansy6 [in Ukrainian].
3. Horiunov, D., & Kravchenko, O. (2020). Ohliad maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini. Ofis rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva. [Review of SME in Ukraine. Office of SME Development]. [drive.google.com](https://drive.google.com/file/d/1I2ckLnFpxcbePvy_ymQIJMi5Wci5RKxP/view). Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1I2ckLnFpxcbePvy_ymQIJMi5Wci5RKxP/view [in Ukrainian].
4. Doslidzhennia stanu ta potreb MSB v Ukraini za otsinkoiu TH, OVA. [Study of the state and needs of SMEs in Ukraine as assessed by TG, RMA]. (n.d.). *cid.center*. Retrieved from https://cid.center/wp-content/uploads/2023/05Doslidzhennia-stanu-ta-potreb-MSB-v-Ukraini-za-otsinkoiu-TH-OVA_kviten-2023.pdf [in Ukrainian].
5. Koldomasov, I. (2022). Minekonomiky vyznachylo, yaki haluzi ye priorytetnymi dlia dopomohy. [The Ministry of Economy has determined which sectors are priority for assistance]. *epravda.com.ua*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/2/685111/> [in Ukrainian].
6. Lyvch, D. (2022). Nove oblychchia ukrainskoho pidpriemnytstva. [The new face of Ukrainian

- entrepreneurship]. *epravda.com.ua*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/29/690937/> [in Ukrainian].
7. Miroshnyk, R.O., & Prokopieva, U.O. (2020) Rozvytok maloho i serednoho biznesu v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Development of small and medium-sized businesses in Ukraine: problems and prospects.]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Serii «Problemy ekonomiky ta upravlinnia» - Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series "Problems of economics and management", Vol. 4, 1, 63–71*. Retrieved from https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21613/maket200296-65-73_0.pdf [in Ukrainian].
  8. Naumova, L.Iu. (2020). Finansova stratehiia ta yii rol u zabezpechenni stiikoho rozvytku pidpriemstva. [Financial strategy and its role in ensuring the sustainable development of the enterprise]. *investplan.com.ua*. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2020/11.pdf [in Ukrainian].
  9. Olvinska, Yu.O. (2015). Osoblyvosti derzhavnoho rehuliuвання maloho pidpriemnytstva u krainakh svitu. [Peculiarities of state regulation of small enterprise in the countries of the world]. *dy.nayka.com.ua*. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814> [in Ukrainian].
  10. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
  11. Sydoruk, I.S. (2021). Analiz stanu ta problemy rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini [Analysis of the state and problems of development of small enterprise in Ukraine.]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii - Entrepreneurship and innovation, Vol. 18, 67–72*. Retrieved from <http://www.ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/441/428> [in Ukrainian].
  12. Sytnyk, N.S., & Kozak, S.I. (2018). Rol maloho ta serednoho biznesu na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrainy [The role of small and medium-sized businesses at the current stage of development of the economy of Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii - Black Sea Economic Studies, Vol. 26–1, 83–87*. Retrieved from http://bses.in.ua/journals/2018/26_1_2018/18.pdf [in Ukrainian].

Tetiana Riabovolyk, Associate Professor, PhD in Economics, Associate Professor (Candidate of Economic Sciences)

Anna Dorenska, assistant

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

The development of small and medium-sized enterprises at the regional level as a key factor in enhancing employment opportunities for the population of the region

Small and medium-sized enterprises in Ukraine before the full-scale invasion were the most widespread. The lion's share of employed economically active citizens, which is about 75% of all employed, is in small and medium-sized enterprises, and only 25% of Ukrainians work in large enterprises. Among the priority spheres of activity of small and medium-sized enterprises are wholesale and retail trade and motor vehicle repair. A significant number of small and medium-sized enterprises carry out their activities in industry, logistics, agriculture and construction. Therefore, small business enterprises are one of the driving forces of economic development, an effective means of structural restructuring, overcoming disparities in the certain market segments, activating innovative activities, developing competition, creating new job positions and reducing unemployment.

The problem of the creating favorable conditions for the development of small entrepreneurship constantly requires changing the methods and forms of managing this process, improving and harmonizing the functions of managing it at all levels. In the modern conditions of regionalization of economic processes, the further development of small entrepreneurship requires in-depth study of its system-forming factors, territorial features, forming and implementation of the appropriate effective and flexible regional policy.

Improving the development of small and medium-sized enterprises is a key challenge for every region, as this sector plays an important role in the ensuring economic growth and creation job positions. In the paper, we proposed the following global directions for improving the development of SMEs in Kirovohrad region: ensuring more easy access to financing; simplification of bureaucratic processes; innovation support; providing support in the field of education and skill development; providing access to the new markets; support for startups and the innovative enterprises; promotion of entrepreneurship and support in the field of marketing; ensuring stability and transparency in the field of legal regulation. These proposals will help to improve the development of small and medium-sized enterprises, make them more competitive and contribute to the overall economic growth of the region.

entrepreneurship, small and medium entrepreneurship, small and medium enterprises (SMEs), population employment, entrepreneurial activity.

Одержано (Received) 10.12.2023

Прорецензовано (Reviewed) 22.12.2023
Прийнято до друку (Approved) 27.12.2023